

บ้านบาตร ภูมิปัญญาที่กำลังจะหายไปจากสังคมไทย

Ban Batr, the intellect that is going to disappear from Thai society

อิสระพงษ์ พลธานี

บทคัดย่อ

ภูมิปัญญาในเรื่องของการทำบาตรถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาพุทธที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน วิถีชีวิตของชาวไทยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้ว่าชาวไทยได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตจนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์มรดกของชาติและเนื่องจากสังคมไทยมีหลักปฏิบัติและวิถีชีวิตอยู่บนหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ภูมิปัญญาของการทำบาตรพระที่ได้มีมาตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มีความสำคัญกับสังคมไทยที่ยึดถือศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมาอย่างช้านาน แต่ในปัจจุบันสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีในปัจจุบันมากขึ้นภูมิปัญญาบ้านบาตรจึงกำลังเลือนหายไปจากสังคมไทย ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์คุณค่าของภูมิปัญญาไทย การทำบาตรพระจึงควรได้รับการสนับสนุนและฟื้นฟูในการอนุรักษ์มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การทำบาตรพระประกอบด้วย 7 ขั้นตอนตามลำดับ คือ ทำขอบบาตร การประกอบกง การแล่น หรือการเชื่อมประสานรอยตะเข็บ การลาย หรือการออกแบบรูปทรง การตี การสุ่ม หรือระบบบาตร และการทำสี การทำบาตรในแบบโบราณเป็นลักษณะของการทำด้วยมือซึ่งมีความปราณีตและใช้เวลาในการทำค่อนข้างนาน โดยมีระยะเวลาในการทำประมาณหนึ่งอาทิตย์ แต่ในปัจจุบันซึ่งมีเทคโนโลยีในการทำบาตรเข้ามาแทนที่ ทำให้การผลิตหนึ่งครั้งสามารถผลิตบาตรพระได้ถึง 30 ใบ ดังนั้นเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการมองเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์จึงเกิดคำถามที่ว่า การอนุรักษ์การทำบาตรเป็นเพียงแค่ว่าความคิดที่จะทำแต่กลับสูญหาย หรือกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกและเทคโนโลยีที่เข้ามาแทนที่ อะไรมีความสำคัญมากกว่ากันในสังคมไทย

ABSTRACT

The folk wisdom of 'monk's alms-bowl making' has considered as a part of Buddhism that been existing in Thai society for long ago. Since Buddhist principles have been applied as a guideline for Thais' living, therefore, their life style is always related to Buddhism. In other words, Buddhist principles has become the cultural basis and distinctive national resource and then it has been held and doing for long time. The folk wisdom of 'monk's alms making' has originated in the Rama I (King) region, and considered as important folk wisdom for Thai social. Religion is the mind-centered for Thai people, which contrast to current life style of Thai people, the new generation who prefer to focus on developed technology. As the result, the valuable folk wisdom of 'monk's alms-bowl making' is fading from Thai society. Hence, for this folk wisdom to being protected and conserved, it needs more supportive and restorations to make this possible. The traditional 'monk's alms-bowl' has 7 steps of making process as followings; making the

edge of the alms-bowl, forming the structure of the alms-bowl or called 'Kong', coapting to harmonize the seam of the alms-bowl, designing the shape of the alms-bowl, forging the alms-bowl into the designed shape, smoking the alms-bowl to prevent rust, or called 'Rabom', and coloring the alms-bowl. The traditional folk wisdom of 'monk's alms-bowl' is normally hand-made with refinement and takes around a week to finish one bowl. Nowadays, with the replacement of developed technology, the 'monk's alms bowl' could be made at the number of thirty pieces in one time production. Therefore, this research aims to stimulate the necessity of this folk wisdom conservation with the question "Between the fail-over idea to conserve valuable folk wisdom of 'monks' alms-bowl making' and the fancy civilizations and technology that make everyone's life easier, which one is considered to be more important for Thai society?"

Key words: ban batr, cultural tourism

e-mail address: israpong_aaa@hotmail.com

คำนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเป็นภาคอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นธุรกิจที่มีความอ่อนไหวต่อข่าวสารอย่างมาก ดังเช่นในหลายประเทศ หากการเมืองมีความมั่นคง การเงินของประชาชนมีสภาพคล่องดี สังคมมีความสุข อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะมีความคึกคักอย่างมาก ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงมีการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวในปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งจากพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่มีการให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในลักษณะของการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมมากขึ้น จากที่มีความต้องการที่จะท่องเที่ยวทรัพยากรทางธรรมชาติมาเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบเชิงวัฒนธรรม ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยม ของบุคคลที่ผ่านมาในอดีตถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งต่าง ๆ ประเทศไทยจัดว่ามีแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามกระแสแนวทางในเรื่องการท่องเที่ยวกลับกลายเป็นตัวทำลายศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งนับวันก็จะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันได้มีการนำศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับรายได้ที่จะได้รับมากกว่าความคุ้มค่าจากประสบการณ์ที่จะได้รับ นอกจากนี้ยังมีคนบางกลุ่มที่เห็นว่าศิลปวัฒนธรรมต่างหากที่จะเป็นตัวดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจในการท่องเที่ยววัฒนธรรม และสามารถที่จะพัฒนาสู่การท่องเที่ยวในระดับชาติด้วยคุณค่าและอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญานั้น ๆ ดังเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องของการทำบาตร ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาพุทธที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน วิถีชีวิตของชาวไทยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้ว่าชาวไทยได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตจนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์มรดกของชาติ และเนื่องจากสังคมไทยมีหลักปฏิบัติและวิถีชีวิตอยู่บนหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็น

ระยะเวลาอันยาวนาน หลักธรรมคำสอนและความเชื่อตลอดจนแนวปฏิบัติตนตามหลักศาสนาได้ซึมซาบอยู่กับวิถีชีวิตของคนไทยทุกคน ดังจะเห็นได้ว่าสังคมไทยทุกระดับได้รับเอาความเชื่อทางศาสนามาเป็นแบบอย่างแห่งการดำเนินชีวิตจนก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้นมา (อังคณา อังกูร, 2549) ดังนั้นภูมิปัญญาของการทำบาตรพระที่มีได้มีมาตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) จึงถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีความสำคัญกับสังคมไทยที่ยึดถือพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมาอย่างช้านาน แต่ในปัจจุบันสังคมเปลี่ยนไป โดยให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีในปัจจุบันมากขึ้น ภูมิปัญญานี้กำลังเลือนหายไปจากสังคมไทย จนท้ายที่สุดอาจจะเหลือไว้เพียงแค่ความทรงจำ หรือเพียงแค่ชื่อของชุมชนเท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเสนอบทความนี้เพื่อเผยแพร่ความรู้ในเรื่องของความสำคัญของการทำบาตร รวมถึงขั้นตอนในการทำบาตร และผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยีในการทำบาตรยุคปัจจุบัน

ความสำคัญของการทำบาตรกับประวัติศาสตร์ไทย

บาตรเป็นภาชนะสำหรับใส่อาหารของพระภิกษุและสามเณร นับเป็นหนึ่งในเครื่องอัฐบริขาร ความเป็นมาของบาตรในสมัยพุทธกาลเล่าไว้ในปฐมสมโพธิ และพระวินัยปิฎกมหาวรรคว่า บาตรใบแรกของพระพุทธเจ้าคือบาตรที่ขมิ้นการพรมนำมาถวายคราวเสด็จออกทรงผนวช ณ ฝั่งแม่น้ำอโนมา บาตรนั้นเกิดหายไปตอนรับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดา ท้าวจตุมหาราช เทพผู้อภิบาลรักษาโลกประจำอยู่ที่ทิศทั้งสี่ ทรงหยั่งทราบในพระอิศยาศัยจึงนำบาตรศิลาที่มีพรพรรณรังสีเขียวมาถวายองค์ละ 1 ใบ รวมเป็น 4 ใบ พระพุทธองค์ทรงรับบาตรทั้งสี่อธิษฐานเข้าเป็นใบเดียวกัน พระพุทธประวัติตอนนี้เป็นที่มาของพระพุทธรูปปางประสานบาตร จึงเป็นที่มาของ ธรรมเนียมการสร้างบาตรให้เป็นรอยประสานต่อกันเป็นตะเข็บ ประหนึ่งการประสานบาตรของพระพุทธเจ้าในครั้งนั้นด้วย ในพระวินัยปิฎกจุลลวรรคยังได้กล่าวถึงบาตรที่อนุญาตไว้ 2 ชนิด คือบาตรดินและบาตรเหล็ก นอกจากนั้นการทำบาตรยังเป็นหัตถกรรมงานฝีมือที่มีมาแต่สมัยโบราณ สืบทอดกันมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยาสู่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ขึ้นชื่อว่าบาตร คนทั่วไปอาจไม่มีส่วนสำคัญในการใช้ แต่ในทางหลักพุทธศาสนาแล้ว บาตรมีความสำคัญต่อพระสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง เรียกว่าเป็นสิ่งสำคัญ คือเป็นหนึ่งในอัฐบริขาร 8 ของพระสงฆ์ ดังนั้นบาตรของชาวชุมชนบ้านบาตรจึงมีชื่อเสียงมาก เพราะเป็นบาตรพระบุทำมือที่ต้องขึ้นรูปด้วยกาต้เหล็กประสานเข้าด้วยกันทีละแผ่น และแบ่งหน้าที่กันทำตามกระบวนการ ประกอบด้วย ช่างตีขอบ ช่างต่อบาตร ช่างแล่น ช่างลาย ช่างตี และช่างตะใบ ซึ่งต้องอาศัยฝีมือและความอดทนอย่างสูง บาตรหนึ่งใบกว่าจะสำเร็จต้องใช้เวลานานหลายวัน นอกจากนั้นการทำบาตรเป็นสมบัติศิลปะที่สืบทอดมาแต่โบราณตามพุทธาณุญาต โดยทั่วไปบาตรของพระภิกษุสงฆ์สามัญ มีขนาดปากกว้าง 7-8 นิ้ว และสำหรับพระภิกษุสายวิปัสสนาซึ่งฉันมือเดียวมักใช้บาตรขนาดใหญ่ปากกว้าง ราว 9-10 นิ้ว

ขั้นตอนของการทำบาตร (พวงผกา คุโรวาท, 2549)

ขั้นตอนที่ 1 ทำขอบบาตร ซึ่งถือเป็นขั้นตอนแรกของการทำบาตรพระเนื่องจากขอบบาตรจะเป็นตัวกำหนดว่าบาตรใบนั้นจะมีขนาด และรูปทรงอย่างไร การขึ้นรูปขอบบาตรเริ่มจากการนำเหล็กมาตัดตามแต่ขนาดของบาตร เช่น บาตรขนาด 7 นิ้ว จะต้องตัดแผ่นเหล็กให้มีความยาว 8 นิ้ว เพื่อเหลือเนื้อที่ไว้ประกบปลายทั้งสองข้าง เมื่อได้เหล็กที่มีขนาดตามต้องการแล้วก็นำมาตีขมวดเป็นวงกลม ซึ่งเหล็กที่นำมาใช้นั้นจะใช้ฝาดใช้น้ำมันหรือใช้เหล็กแผ่นก็ได้

ขั้นตอนที่ 2 การประกอบกง ช่างจะตัดแผ่นเหล็กเป็นรูปกากบาท ซึ่งเรียกว่า 'กง' จากนั้นจึงตัดงอขึ้นรูปแล้วนำมาติดกับขอบบาตร เมื่อขึ้นรูปเสร็จ จะเหลือช่องว่างรูปสามเหลี่ยมใบโพ 4 ช่อง ช่างจะวัดและตัดแผ่นเหล็กรูปร่างเหมือนใบหน้าวัว 4 ชิ้น ที่เรียกว่า 'หน้าวัว' หรือ 'กลีบบัว' เพื่อใช้เป็นตะเข็บเชื่อมกับส่วนต่างๆ ตีให้ขอล็กน้อยตามรูปทรงของบาตรซึ่งเมื่อประกอบกันแล้ว จะได้บาตรที่มีตะเข็บ 8 ชิ้นพอดี

ขั้นตอนที่ 3 การแล่น คือการเชื่อมประสานรอยตะเข็บ ให้เหล็กเป็นเนื้อเดียวกัน โดยใช้ผงทองแดงกับน้ำประสานทอง ทำให้ทั่วบาตรก่อน เพื่อให้หน้าประสานทองเชื่อมโลหะไม่ให้มีรูรั่ว สมัยโบราณใช้เตาแล่นแบบที่ใช้มือสูบลมแรงไฟ แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้เครื่องเป่าลมไฟฟ้าแทน

ขั้นตอนที่ 4 การลาย หรือการออกแบบรูปทรง เป็นการนำบาตรที่แล่นแล้วมาเคาะให้ได้รูปทรงที่ต้องการ โดยจะใช้ 'ค้อนลาย' ซึ่งเป็นค้อนรูปโค้งงอ หัวค้อนมีลักษณะแหลม เคาะด้านในของบาตร สำหรับที่รองเคาะนั้นเป็นทั้งไม้สี่เหลี่ยมขนาดพอเหมาะกับบาตร

ขั้นตอนที่ 5 การตี ช่างจะใช้ค้อนเหล็กตีผิวด้านนอกของบาตรให้รอบ เพื่อให้ส่วนที่นูนออกมาจากการลายเรียบเสมอกัน รวมทั้งตีให้รอยตะเข็บที่ยังขรุขระเรียบเสมอกัน จากนั้นต้องนำไป 'ตีลาย' บนทั้งไม้ เพื่อให้ได้รูปทรงตามต้องการ แล้วนำไปเจียรต่อโดยใช้เครื่องเจียรไฟฟ้า แล้วจึงตะโปตตกแต่งให้สวยงามอีกครั้ง ซึ่งจะได้บาตรสีเงินขึ้นเงาแวววับ

ขั้นตอนที่ 6 การสุม หรือระบมบาตร เพื่อป้องกันการเกิดสนิม โดยในสมัยก่อนจะใช้กำมะถันทา จากนั้นจึงนำบาตรมากองรวมๆ กันแล้วใช้หม้อครอบสุม เชื้อเพลิงที่ใช้จะเป็นเศษไม้สักจากร้านขายเครื่องไม้ซึ่งมีอยู่รอบภูเขาทอง เนื่องจากไม้สักเป็นไม้ที่ให้ความร้อนสูงซึ่งบาตรที่ได้จากการสุมจะมีสีดำ จากนั้นจึงใช้น้ำมันมะพร้าวทาทับอีกครั้ง แต่ปัจจุบันนิยมใช้น้ำมันกันสนิมขลิโหมให้ทั่วตัวบาตรแทน

ขั้นตอนที่ 7 การทำสี อันเป็นขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งทำให้บาตรเป็นสีต่าง ๆ เช่น สีเขียว สีดำสนิท นั่นถือเป็นเทคนิค เฉพาะตัวของช่างแต่ละคน รวมทั้งการแกะสลักลวดลายไทย การตีตรา การสลักชื่อช่างผู้ทำ ซึ่งจะทำให้หรือไม่ว่าแล้วแต่ความพอใจของช่างตีบาตร

ความแตกต่างในการทำบาตรแบบโบราณกับวิธีสมัยใหม่

การทำบาตรในแบบโบราณเป็นลักษณะของการทำด้วยมือซึ่งมีความปราณีตและใช้เวลาในการทำค่อนข้างนานกว่าการทำบาตรในยุคปัจจุบัน อย่างเช่น การทำบาตรใบใหญ่ ที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 9 นิ้ว จะใช้ระยะเวลาในการทำประมาณหนึ่งอาทิตย์ เนื่องจากการให้ความสำคัญในปัจจุบันที่สืบทอดวิธีการทำที่เป็นภูมิปัญญามีน้อย จากข้อมูลในปัจจุบันพบว่า มีผู้ประกอบการเพียง 5 ครอบครัว และมีจำนวนคนทำบาตรในปัจจุบันไม่เกิน 20 คน (อังศิกา อังกูร, 2549) ส่วนในการทำบาตรในปัจจุบัน เป็นการทำให้ลักษณะของการบ่ม คือการทำด้วยเครื่องไม่มีตะเข็บ ซึ่งสามารถทำด้วยเครื่องได้ต่อวันเป็นจำนวนร้อยใบจนถึงพันใบ ซึ่งผู้ประกอบการจะมีต้นแบบในการผลิตอยู่ก่อนแล้ว แต่ผลลัพธ์ในทางตรงกันข้ามกับการทำบาตรด้วยวิธีสมัยใหม่ คือคุณภาพของบาตรค่อนข้างจะต่ำกว่าบาตรที่ผ่านวิธีการทำด้วยมือของชุมชนบ้านบาตร

ผลกระทบที่ส่งผลต่อภูมิปัญญาที่กำลังจะเลือนหายไปจากภูมิปัญญาไทย

ปัจจุบันมีการผลิต "บาตรบุ" น้อยลงมากและจำกัดอยู่เพียงแค่จำหน่ายเป็นของที่ระลึกหรือรับสั่งทำจากพระสงฆ์โดยตรงเท่านั้น การมี "บาตรบ่ม" เข้ามาแทนที่เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้หัตถกรรมบาตรบุลดน้อยถอยลง

เป็นลำดับในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา บาทรัมย์มีส่วนแบ่งการตลาดเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากมีกำลังการผลิตสูง ราคาขายส่งถูก จึงเป็นที่ต้องการของพ่อค้าคนกลางเทียบกันตามราคาขาย ในขณะที่บาทรัมย์ขนาด 7 นิ้ว จำหน่ายในราคา 800 บาท บาทรัมย์สามารถขายได้ในราคาเพียง 100 กว่าบาทเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พ่อค้าคนกลางหันมาจำหน่ายบาทรัมย์ และกดราคาบาทรัมย์ลง จนช่างผู้ทำบาทจากภูมิปัญญาไม่สามารถหากำไรจากการขายส่งได้ ช่างฝีมือเหล่านั้นจึงหันมารับงานที่ผู้ว่าจ้างต้องการความประณีตเป็นพิเศษโดยไม่เกี่ยงราคา บางคนก็เลือกที่จะเลิกอาชีพช่างไปประกอบอาชีพอื่น บาทรัมย์จึงเข้ายึดครองตลาดจนบาทรัมย์ขนาดหายไปจากตลาดเครื่องสังฆภัณฑ์ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา บาทรัมย์ของชาวบ้านบาทรัมย์ราคาสูงเนื่องจากการทำบาทต้องอาศัยช่างหลายประเภท แบ่งค่าจ้างแรงงานให้กับช่างฝีมือต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย ช่างตีขอบ ช่างต่อบาท ช่างแล่น ช่างลาย ช่างตี และช่างตะไบ จึงมีค่าใช้จ่ายเป็นต้นทุนสูง ช่างบางคนก็สามารถทำได้เองทุกขั้นตอนแต่แบ่งงานกันไปตามความชำนาญและเพื่อเป็นการผ่อนแรงโดยมาก

จากราคาของบาทที่ทำด้วยมือของชาวบ้านบาทรัมย์ เมื่อเทียบกับคุณภาพแล้วถือว่าคุ้มค่าง่าบาทรัมย์ที่ทำจากเครื่องจักรกลเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นบาทที่ทำด้วยมือยังต้องกับพระวินัย และยังมีคุณค่าทางจิตใจ มีความหลากหลายในรูปแบบที่สืบทอดภูมิปัญญามาแต่โบราณ ช่างทำบาทที่ยึดอาชีพนี้จะต้องทำด้วยใจรักอย่างแท้จริง ทำขึ้นด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยความเคารพในวิชาความรู้ ครูบาอาจารย์ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้สอยในการยังชีพทุกชิ้น ตามแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทย บาทรัมย์ของชาวบ้านบาทรัมย์จึงก่อปรด้วยคุณค่าที่ผสานฝีมือ แรงงาน และจิตใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนบางครั้งการประเมินความคุ้มค่าของบาทอาจไม่สามารถกำหนดด้วยค่าของเงินตรา แต่เป็นคุณค่าที่จิตใจ เนื่องจากกว่าจะได้บาททำด้วยมือสักใบต้องใช้ทั้งความประณีต ประสพการณ์ ความชำนาญ และความตั้งใจจริงของช่างทำบาท ที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญานี้ไม่ให้สูญหายไป บาทรัมย์นั้นนอกจากจะมีความประณีตในกระบวนการทำแล้ว บาทรัมย์หนึ่งใบที่ใช้เวลาทำราว 3 วันนั้นสามารถใช้งานได้ยาวนานถึง 30-40 ปี

จากความสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญาของบ้านบาทรัมย์ที่มีมาอย่างช้านาน จนถึงปัจจุบันที่ความสำคัญของการทำบาทกำลังจะหายไปจากสังคมไทย คำพูดที่ว่าการถ่ายทอดวิชาความรู้จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งเพื่อให้ได้วิชาความรู้ที่นำมาประกอบอาชีพกันต่อไป ยังจะสามารถนำมาใช้กับบ้านบาทรัมย์ได้หรือไม่ และการนำการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาช่วยสนับสนุนการคงอยู่ของภูมิปัญญาไทยจะมีความสอดคล้องกันหรือไม่ คำถามจากกรณีต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการมองเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ หรือเป็นเพียงแค่ความคิดที่จะทำแต่กลับสูญหายไป ก็ยังเป็นคำถามที่เราควรพิจารณา ภูมิปัญญาที่มีของไทยกับกระแสวัฒนธรรมจากภายนอก รวมถึงเทคโนโลยีที่เข้ามาแทนที่ อะไรมีความสำคัญมากกว่ากันในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

พวงผกา คุรุวาท. 2549. ศิลปะและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น

สมพุทธิ ฐระเจน.(ม.ป.พ.). ท้องถิ่นชนบทไทยกับการท่องเที่ยว. บทควมวิชาการ : สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

อังศิกา อังกูร. 2549. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช ฉบับที่ 1

- อัฒชนา สุขสมจิตร. 2548. **ประสิทธิผลในการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรม**. โครงการวิจัยและบริการวิชาการตามความร่วมมือทางวิชาการ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- อัชราพร สุขทอง. 2553. **แต่งงานบนหลังช้างอีก(หนึ่ง)ใบเบิกทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์**. บทความศิลปวัฒนธรรม กลุ่มแม่น้ำมูล
- พรรณี แผงสกุล และคณะ. (ม.ป.พ.). **การวิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อการท่องเที่ยวท้องถิ่น**. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- Wang, S. and Tamada, N. 2010. Discussion of Factors and Challenges for Urban Cultural Tourism Development. International Journal of Tourism Research
- Mbaiwa, J.E. 2011. Cultural Commodification And Tourism : The Goo-Moremi Community Central Bostwana. Okavango Research Institute.